

LABORATORIYA SHAROTIDA PLANTAGO MAJOR L. - KATTA ZUBTURUM
QURUQ MASSA, URUG' HOSILDORLIGI VA KO'CHATINI YETISHTIRISH.

Raxmadova Manija Nodir qizi
Jo'raqulova Begoyim Sattor qizi
Saidova Madinabonu Yorqin qizi
Bakalavr Buxoro davlat universiteti

Annotatsiya. O'rganilgan katta zubturumning hosildorligi o'zaro taqqoslanganda bahorda ekilganga qaraganda kuzda ekilsa 0,13-0,40 kg/ga yuqori bo'lganligi qayd qilindi. Tajriba tizimiga muvofiq *Plantago major L.* ko'chatlarini tayyorlash uchun urug'lar tuproq, qum va biogumus 1:1:1 nisbatdagi substrat aralashmasi tayyorlanadi. Tajriba natijasida olingan ma'lumotlarga asosanib xulosa qilish mumkinki, laborator sharoitida katta zubturumning varinatlarda tez unib chiqish qobiliyatiga ega ekanligi aniqlandi.

Kalit so'zlari. O'sish, rivojlanish, ko'chat, urug' mahsuldorligi, ko'paytirish usullari.

Аннотация: Отмечено, что урожайность изучаемого сорго крупного при осенней посадке была на 0,13-0,40 ц/га выше, чем при весенней посадке. Для подготовки рассады *Plantago major L.* по опытной системе готовят субстратную смесь из семян, почвы, песка и биогумуса в соотношении 1:1:1. На основании данных, полученных в результате эксперимента, можно сделать вывод, что в лабораторных условиях установлено, что сорго крупное обладает способностью к быстрому прорастанию сортов.

Ключевые слова. Рост, развитие, посадка, семенная продуктивность, способы размножения.

Abstract: It was noted that the yield of the studied large sorghum during autumn planting was 0.13-0.40 c/ha higher than during spring planting. To prepare *Plantago major L.* seedlings using an experimental system, prepare a substrate mixture of seeds, soil, sand and vermicompost in a 1:1:1 ratio. Based on the data obtained as a result of the experiment, we can conclude that in laboratory conditions it was established that large sorghum has the ability to germinate varieties quickly.

Key words. Growth, development, planting, seed productivity, methods of reproduction. Key words. Growth, development, planting, seed productivity, methods of reproduction.

Kirish. Mamlakatimizning boy o'simlik dunyosida 6000 dan ortiq turli xil o'simliklar mavjud bo'lib, ular orasida dorivor o'simliklar ham bor.

Mahalliy floraga mansub 4,3 mingdan ortiq o'simliklarning 750 turi dorivor xisoblanib, ulardan 112 turi ilmiy tibbiyotda foydalanish uchun ro'yxatga olingan, shundan 70 turi farmatsevtika sanoatida faol qo'llanilib kelinmoqda.

Bundan tashqari dorivor o'simliklardan xalq tabobati, oziq-ovqat, parfumeriya va boshqa sohalarda foydalaniladi.

Dunyo miqyosida farmatsevtika sanoati ishlab chiqarilayotgan dori vositalarining taxminan 50-60% qismi dorivor o'simliklar xomashyosidan tayyorlanmoqda. Biologik

xilma-xillikni saqlab qolish, o‘simliklar olamini muhofaza qilish va ulardan oqilona foydalanish global muammolardan biri sifatida qaralmoqda.

Tadqiqot metodlari. O‘simliklarning potensial (PUM) va haqiqiy (HUM) urug‘ mahsuldorligi O.A. Ashurmetov [4] tavsiyalari asosida aniqlandi. Mahsuldorlik koeffitsienti (Mk) esa HUMning PUMga % hisobidagi nisbati asosida hisoblab chiqarildi. O‘simliklarning bioekologik xususiyatlarini ontogenezda o‘rganishda T.A. Rabotnov [1], A.A. Uranov [2] va I.G. Serebryakov [3] metodlari qo‘llanildi. Urug‘larning unuvchanligi laboratoriya sharoitida Petri likopchalarida va dala sharoitida ishlov berilgan yerga o‘simlik urug‘idan 50 tasini 3 karra takrorlikda qatorlab ekish orqali aniqlandi.

Tadqiqot natijalari. Tajribada o‘rganilgan kata zubturum o‘simligini ko‘chatidan ekilganda urug‘idan ekishga nisbatan yuqori hosil olish mumkinligi aniqlandi. Bunda kuzda ekilgan birinchi variant o‘rtacha 1,58 kg/ga, ikkinchi variantda esa 1,99 kg/ga quruq barg olindi. Erta bahorda ekilganda o‘rtacha 1,45 va 1,59 kg/ga hosili yig‘ib olindi. O‘rganilgan katta zubturumning hosildorligi o‘zaro taqqoslanganda bahorda ekilganga qaraganda kuzda ekilsa 0,13-0,40 kg/ga yuqori bo‘lganligi qayd qilindi. Tajribada dorivor o‘simlikni ko‘k massasini aniqlash uchun har bir variantdagi mavjud 10 ta o‘simlik va to‘rtta takrorlanishdagi jami 40 ta o‘simliklarni may iyun avgust oylari davomida (1-2- o‘rim shaklida o‘rib olib) tarozida tortish yo‘li bilan aniqlab boriladi.

Hosilni aniqlashda har bir o‘simlik poyalaridagi butunlar soni 7-10 ta bo‘lganda amalga oshiriladi. Jadval ma’lumotlari shuni ko‘rsatadiki, katta zubturumning tajriba sharoitida eng ko‘p to‘rtinchi variantda bahorda ko‘chatidan ekilgan holatda yuqori bo‘ldi 101 s/ga shundan 1-o‘rimda 84,35 s/ga, 2-o‘rimda 16,65 s/gaga teng bo‘ldi. Kuzda ko‘chatidan ekilgan variantda esa bu holat 95,9 s/ga., bahorda urug‘idan ekilgan variantda 80 s/ga kuzda urug‘idan ekilgan variantda esa

75 s/ga hosil olindi olingan hosilning 70 % dan yuqori qismi 1-o‘rimda 30% ga yaqin qismi 2-o‘rimda olindi.

1.2. - jadval

Katta zubturumning hosildorligi, s/ga
(quruq massa hisobida)

Variant №	Ekish muddati	Takrorlanish								Umumiy xosil variantlar bo‘yicha		Umumiy xosil
		I		II		III		IV		1-o‘rim	2-o‘rim	
		1-o‘rim	2-o‘rim	1-o‘rim	2-o‘rim	1-o‘rim	2-o‘rim	1-o‘rim	2-o‘rim			
Urug‘idan ekish												
1	Kuzda	14,3	3,7	13,9	4,1	14,09	3,91	13,82	4,18	59,11	15,89	75
2	Bahorda	12,2	3,1	11,74	3,26	12,1	2,9	12,8	4,1	48,84	13,36	62,2

Tajriba tizimiga muvofiq *Plantago major* L. ko‘chatlarini tayyolash uchun urug‘lar tuproq, qum va biogumus 1:1:1 nisbatdagi substrat aralashmasi tayyorlanadi.

Tayyorlangan substrat ko'chat yetishtirishga mo'ljallangan kasetalarga (xar biri 80 ta yacheykalik) joylashtiriladi, urug'larni bir sutka ivitib, urug'ni unuvchanligini tezlashtiruvchi eritmalar bilan ishlov berib ekish (Sulfat kislotasi) va urug'ni strefikatsiyalash qum bilan ishlov berib turli variantlarda qo'yib dorivor *Plantago major* L. urug'lari xar bir yacheykaga 10 tadan ekiladi.

1-Rasm. Plantago major L.- Katta zubtutum o'simligini laboratoriya unib chiqishi

Xulosa. Tajriba natijasida olingan ma'lumotlarga asoslanib xulosa qilish mumkinki, laboratoriya sharoitida katta zubtutumning variantlarda tez unib chiqish qobiliyatiga ega ekanligi aniqlandi.

Shuningdek o'rganilgan variantlarning barchasida urug'lar to'liq (80%) unib chiqishi kuzatilmadi.

Laboratoriya sharoitida katta zubtutum ko'chatini yetishtirish bo'yicha olib borilayotgan tajribalarni davom ettirish maqsadida xar bir kasetada yacheykasida bittadan yaxshi o'simlik qoldirildi (qolgan o'simliklar olib tashlandi) o'stirish texnologiyasiga rioya ettirilgan xolda kuzatish davom ettirildi. Ko'chatni parvarish qilish davomida har kuni 2 marta (ertalab soat 9⁰⁰ da va kech soat 17⁰⁰ da) sug'orish o'tkazildi bunda xar bir kasetaga 1.2-1.5 litr suv sarflandi.

Katta zubtutum dorivor o'simligi urug'larini erta bahorda ekilganda kuzda ekilganiga qaraganda o'rtacha 300-400 kg gacha kam xomashyo olinishi aniqlandi.

1. Работнов Т.А. Жизненный цикл многолетних травянистых растений в луговых ценозах // Тр. БИН АН СССР. 1950. – № 3 (6). – С. 7-204.
2. Уранов А.А. Возрастной спектр фитоценопопуляции как функция времени и энергетических волновых процессов // Научн. докл. высш. шк. (Биол. науки). – № 2. – Москва, 1975. – С. 27-35.
3. Серебряков И.Г. Морфология вегетативных органов высших растений. – М.: Современная наука, 1952. – 391 с.
4. Ashurmetov O.A., Karshiboev X.K. Semennoe razmnojenie bobovyx rasteniy v aridnoy zone Uzbekistana. – Tashkent: Fan, 2002. – 204 s.
5. Axmedova O', Ergashev A, Abzalov A, Yulchieva M. «Dorivor o'simliklar yetishtirish texnologiyasi va ekologiyasi». Toshkent.2009 y.
6. O'G'Li R. M. X., Mansurovich Y. J., Qizi M. N. S. SAMARQAND BO 'ZNOCH (HELICHRYSUM MARACANDICUM POPOV EX KIPR.) YETISHTIRISH AGROTEKNOLOGIYASI //Science and innovation. – 2023. – Т. 2. – №. Special Issue II. – С. 272-279.
7. Yarmuhammedov, Jasur. "БИОЛОГИЯ, ЦВЕТЕНИЕ И СЕМЕННАЯ ПРОДУКТИВНОСТЬ БУКВИЦЫ ОЛИСТВЕННОЙ (STACHYS BETONICAEFLORA)." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 44.44 (2023).
8. Yarmuhammedov, Jasur. "TOG 'QUDDUSI (STACHYS BETONICAEFLORA) NI URUG 'MAHSULDORLIGI." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 42.42 (2023).
9. Yarmuhammedov J. TOF ҚУДДУСИ (STACHYS BETONICAEFLORA) НИ ГУЛЛАШ БИОЛОГИЯСИ ВА УРУҒ МАҲСУЛДОРЛИГИ //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 41. – №. 41.
10. Yarmuhammedov, J. (2023). STACHYS BETONICAEFLORA Rupr. НИ КЎПАЙТИРИШ УСУЛЛАРИ ВА ҲОСИЛДОРЛИГИ. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 41(41).
11. Jumayev T. AERVA LANATA JUSS. NI BUХORO VILOYATI SHAROITIDA UNIB SHIQISHI VA RIVOJLANISHINI O'RGANISH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 44. – №. 44.
12. Yarmuhammedov J. TUPROQ SHO'RLANISHINI MONITORING QILISHNING ZAMONAVIY USULLARI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 43. – №. 43.